

ՈՒՍԱՆՈՂՆԵՐԻ ԻՆՔՆՈՒՐՈՒՅՆ ԱՃՈՍԱՏԱՆՔԻ
ՈՐԱԿԻ ԲԱՐՁՐԱՅՄԱՆ ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐԸ

Է.Զ. Բաղդասարյան

Հոգեվաճառ մեր գիտական կապալածական փորձի ու մտաեղբայրների հիման վրա առաջին անգամ փորձել ենք գիտատնկելովարժեքին և համակրության ձևով ներկայացնել ռաճառների ինքնության աշխատանքի որակի բարձրացման հիմնական իրերը: Կարծում ենք, որ հոգեվաճառ առաջարկված միջոցով աշխատանքին ինչ որ չափով կարող են օգտակար լինել նրիտաարք սկսելով դասավանդել հետևյալ:

Անգումային մեր ժամանակներում արմատական վերափոխումներն ու թարմացումը սոցիալական կյանքի բոլոր ոլորտներում, այդ թվում հանրակրթության բնագավառում, անհրաժեշտ պահանջ են դնում նաև բարձրագույն դպրոցի առջև՝ պատրաստել մասնագիտական խոր գիտելիքներով զինված որակյալ կադրեր, որոնք վաղը համակրելու են փորձառու մասնագետների շարքերը: Այդ պահանջներն ամենից առաջ իրականացնելու են բուհի դասախոսները, որոնց առաջնահերթ խնդիրն է արդյունավետ կազմակերպել ուսանողների արտադասարանական գործունեության բազմազան ձևերից մեկը՝ ինքնուրույն աշխատանքը մասնագիտական գրականության վրա: Մանավանդ, որ այսօր բուհական կրթական համակարգում որակական փոփոխություններ են կատարվում: Երեմիտային համակարգով սովորելը նպատարում է ուսանողների ակտիվության բարձրացմանը, անձնական պատասխանատվության ձևավորմանը, ինքնուրույն աշխատանքի կատարելու ունակության զարգացմանը: Անշուշտ, բուհում բարձրորակ մասնագետ պատրաստելու խնդիր հաջող լուծումը մեծ չափով կախված է բարելավող դասախոսական կազմի կողմից ուսանողների ինքնուրույն աշխատանքի ճիշտ ու խելամիտ կազմակերպումից, ղեկավարելու, սովորելու բոլոր հնարավորությունների ու հարմարությունների ակադրության ղեկավար էլ, նրան բացակայում են ուսանողի բարելավող, պատասխանատու մոտեցումն իր պարտականություններին, համառոտ ու քրտնաջան ինքնուրույն աշխատանքը, ուսման ասպարեզում մենք ոչ մի արդյունքի չենք հասնի:

Ուսանողների ինքնուրույն աշխատանքը կազմակերպելիս պետք է նրանց հիշեցնել, որ բազմաթիվ ակադմիկո հայ գործիչներ, մտածողներ, գիտնականներ, գրողներ հասել են գիտության շատ բարձր մակարդակի, ոչ արքան բարձրագույն դպրոցի միջոցով, որքան ինքնուրույն աշխատանքի, ինքնակրթության շնորհիվ: Բավական է հիշատակել ազգային մեծ բանաստեղծ Հովհ. Թումանյանի օրինակը: Միջնակարգ կրթություն ստանալ չկարողանալով, Մեծ Լոռեցին ինքնակրթությամբ ծով գիտելիքներ ձեռք բերեց: Նվաղը Թումանյանը «Հուշեր և գրույցներ» գրքում գրում է. «Բանտում հայրիկն ալելի շատ կարդում էր, գրականությամբ էր պարտավում, քան իր գործերով ու դասավարությամբ հետաքրքրվում: Կալանքի մեջ ազատ ժամանակ էր գտել իր նվիրական գործով՝ ընթերցանությանը և գրականությանը զբաղվելու համար»¹: Հայ իրականության մեջ շատ օրինակներ կան/Մ. Թադևոսյան, Ղ. Աղայան, Նար-Նոս և ուրիշներ/, նրա ուսումնառարավ մարդիկ, զովված լինելով սխտեմատիկ կրթություն ստանալու հնարավորությունից, գիտելիքներ են ձեռք բերել գրքերի և ինքնակրթության միջոցով: Հայագիտության նրախաժողովների ուսանելի օրինակը կենսական անհրաժեշտություն է յուրաքանչյուր ուսանողի համար:

Բարձրագույն դպրոցում մասնագիտական գիտելիքներ ձեռք բերելու հիմնական նշանակներն են, մի կողմից՝ դասախոսություններ, սեմինար և այլ կարգի պրակտիկ ուսումնական պարամիտություններ, մյուս կողմից՝ ուսանողի ինքնուրույն աշխատանքը, մասնավորապես գրքով:

Դասախոսությունը գիտելիքներ հաղորդելու հիմնական միջոցն է բարձրագույն դպրոցում: Յուրաքանչյուր դասախոս պետք է գիտակցի, որ լավ կարգացվող դասախոսություններն ուսանողին ուղեկցում են դեպի գիտություն, պատկերացում տալիս մասնագիտության տվյալ բնագավառի մասին, արդենացում ուսանողի միտքը, նրա մեջ ձևավորում ինքնուրույն որոնողական, հետազոտական աշխատանք կատարելու ունակություններ ու կարողություններ: Հաջողությանը կարողացված, բովանդակալից դասախոսությունն ուսանողին մղում է դեպի գրքերի աշխարհ, պահանջում խորագրված ու համակարգված ինքնուրույն աշխատանք: Որպեսզի ուսանողները հիմունքան ինքնուրույն մտավոր աշխատանքներ կատարելու մեջ, անհրաժեշտ է, որ դրանք

սկզբնական փուլում իրագլմն տվյալ առարկայի դասախոսի ղեկավարությանը իսկ հաջորդ փուլում ուսանողի ինքնուրույն նախաձեռնությանը:

Ուսանողների ինքնուրույն աշխատանքների արդյունավետ կազմակերպումը պահանջում է, որ նրանք ունենան գործողությունների, գործելակերպի հստակ պատկերացում: Նրանք պետք է որոշակիորեն իմանան, թե ինչ աշխատանք են կատարելու, ինչ նպատակ է հետապնդում այն, ինչ խնդիրներ են լուծելու, երբ են սկսելու աշխատանքը, երբ են ավարտելու: Այդ տեսանկյունով էլ առարկայի դասախոսը, ուսանողի ցանկացած ինքնուրույն աշխատանք /սեմինար,գործնական, լաբորատոր պարապմունքներ, աշխատանք գրելով և այլն/հանձնարարելուց առաջ պետք է ունենա շատ պարզ ու որոշակի պլան, որտեղ արտացոլվում են ուսանողի ինքնուրույն աշխատանքի կատարման ուղղությունները, որը անշուշտ կնպաստի գիտելիքների ընդլայնմանն ու խորացմանը: Մտեղծագործաբար աշխատող դասախոսները/մայր բուհի պրակտիկայում առկա սերնդի ներկայացուցիչները Գ.Անտոնյան, Գ.Ներսիսյան, Գր Սողոմոնյան, Յու Անատոսյան,Լյ Դավթյան, այսօր մեր շարքերում՝ Ստ.Դավթյան, Ա.Մխիթարյան, Գ Վարդությունյան, ՕՖ.Դաբալյան, Ան.Այաթյան, Լ.Գրիգորյան և շատ ուրիշներ՝ իրենց դասախոսություններն այնպես են կառուցում, որ դրանք սահմաններից դուրս են փոխադրում ուսանողների ճանաչողական գործունեության շատ ծնելի՝ մասնավորապես ինքնուրույն աշխատանքը սկզբնաբեկության վրա :Անշուշտ,այս պետք է ուղեցույց լինի սկսնակ դասախոսների համարի, որպեսզի նրանք, որ նշված դասախոսները դասավանդել են նաև տեղերիս հինիսակին/: Մեզ համար ուսանելի է նաև հայ մանկավարժացու չներկ Մայիսյանայի այն դրույթը,որ լսարանի շրջանակներից ուսումնական գործընթացի առաջնիս ելքն առավել են անհրաժեշտ է: Բանի որ շատ ուսանողների համար դասախոսության գործընթացում ծնված ճանաչողական հետաքրքրությունը դառնում է ուսանողի ինքնակրթության հզոր խթան՝:

Յուրաքանչյուր ուսանող պետք է խորապես գիտակցի,որ իսկական ուսումը, գիտության տիրապետումը պահվել ընկալման գործընթաց վե, որի ընթացքում դասախոսը պատրաստի գիտելիքները կարող է լցնել ուսանողի գլուխը, առանց վերջինիս կողմից կատարվող ակտիվ մտավոր աշխատանքի: Գիտության տիրապետումը պահանջում է լուրջ իմաստաքրտնացյան ու տեսական մտավոր աշխատանք,իսկ մտավոր աշխատանքը մարդկային աշխատանքի ամենաբարդ և ղվվարին տեսանկյնից մննել է: Մեր ժամանակի ուսանողը միշտ պետք է հիշի հանձնարել մտածողների այն դրույթը, որ գիտության մեջ չկա լայն ճանապարհ, և միայն նա կարող է հասնել գիտության շողոթունը զգալիաներին, ով, չսարափնելով հոգնածությունից, մազգում է նրա քարքարոտ արահետներով: Դա պետք է ուղեցույց լինի յուրաքանչյուր ուսանողի համար: Ուսանողների ինքնուրույն աշխատանքի արդյունավետ կազմակերպումը պայմանավորված է երկու կարևոր հանգանակներով: Առաջին՝ ուսանողների մեջ ձևավորել պատասխանատվության գզացում,քարելսիզը վերաբերմունքը դեպի իր պարտականությունները՝ պարտք մակարդակով գրի առնել դասախոսությունները և խելամտորեն պատրաստվել սեմինար,գործնական պարապմունքներին: Այս ղեկարում ուսանողները դասախոսի հանձնարարությամբ կամ ինքնուրույն նախաձեռնությամբ ուսումնասիրում են ուսումնական թեմաներին առնչվող հասնապետախոսան գրականություն, կոնսպեկտավորում այն գիտելիքները, որոնք չկան դասագրքերում: Նրանք իմաստավորում, ընդհանրացնում են նոր յուրացված գիտելիքները, կիրառում պրակտիկայում: Լյան ուսանողներ Լյ, որոնք լավագույն դեպքում բավականալով միմիայն դասախոսություններ լսելով և դասախոսությունների կոնսպեկտների տետրերը անգիր անելով, բուհից իրենց հետ չեն տանում ոչ լուրջ ու հիմնովին գիտելիքներ, ոչ էլ բարձրագույն դպրոցն ավարտելուց հետո հասնակարգված իրենց վրա չեն աշխատում, ինքնակրթությամբ իրենց գիտելիքները չեն ընդարձակում ,որի շնորհիվ էլ ինքնուրույն ճշգրի, հստություն ու տվորյուր չեն սշակում, ինչը և խանգարում է իսկական մանկավարժ դառնալուն:

Ինքնուրույն աշխատանքի արդյունավետ կազմակերպման երկյորդ կարևոր պայմանն ուսանողների ստեղծագործական աշխատանքն է: Գրքի վրա: Ականավոր մանկավարժ Վ.Ա.Սուխոմլինսկին իրավագիտոն մատնանշում է, որ գիրքը, և առաջին հերթին դասագիրքը, գիտելիքների հարցատ, անապառ աղբյուր է, ուսանողի համար, գիրքն ուսանողի երկյորդ ուսուցիչն է, բարեկամը, օգնականը: Մեծ ուսանողը՝ ապագա սկսնակ ուսուցիչը, թեկուզ մեկ օր կանգ է առնում իր սովորյոր ածում, նա դադարում է գիտելիքների ջափ լինելուց և իր սաների, և մեծահասակ աշխատակիցների համար: Աղայանը խորիմաստում է. «Գիրքը եղել և մնում է մարդու լավագույն բարեկամն ու խորհրդատուն»:

Գրքով ինքնուրույնաբար աշխատել կարողանալը ուսանողի կրթնորագույն հատկություններից մննել է:Առարկայի դասախոսը պետք է լավ իմանա, որ ծրագրված, նպատակային ձևով գրքի վրա աշխատելիս ուսանողը պետք է կալողանա իր միտքը զարգացնող հիմնահարցի, հարցի, թեմայի ուսումնասիրության, մշակման համար գտնել, ընտրել ամենաանհրաժեշտ, ամենակարևոր, գիտական տեսակետից հնարավորին չափ գրականություն, աղբյուրներ: Իսկ ի՞նչ եղանակներով ուսանողը պետք է սիստեմատիկ քրտնացան աշխատանք կատարի գրքի վրա ու յուրացնի

տրամաբանորեն մտածել, վերլուծել և ընդհանրացնել փաստերը, անել համապատասխան եզրակացություններ: Հիմնականում սեմինարների ընթացքում պետք է գերազանցապես ուշադրություն դարձնել այն հիմնահարցերին, որոնք խոր ու բազմակողմանիորեն չեն լուսաբանվել դասախոսությունների ընթացքում: Դրա համար էլ սեմինարը չպետք է կրկնի դասախոսությունը՝ խաղկել պահպանելով որոշ դրույթներ:

Ուսանողների կողմից վերը նշված ինքնուրույն բոլոր աշխատանքները ղեկավարում է տվյալ առարկայի դասախոսը: Նա ժամանակին կիրառում է վերահսկողության մասնավարժապես պայմաններ/չանհատական բնույթը, սխտեմատիկությունը, օբյեկտիվությունը, պահանջների միասնությունը և այլն /ուղղում ուսանողների սխալները, տալիս խորհուրդներ և ցուցումներ: Ըստ ամենայնի պարզաբանում է անհատականի հարցերը, ձգտում այն բանին, որ ուսանողներն իրենք ամփոփեն ու վերլուծեն իրենց կատարած աշխատանքները, նկատեն թերությունները, բացթողումները և կտահեն, թե առաջիկայում ինչպես են կատարելու նման աշխատանքներ, ինչպես են ապահովելու ավելի բարձր արդյունք: Այսպիսով, ուսանողների ինքնուրույն աշխատանքը սկզբնաղբյուրների վրա արդյունավետ կարող են լինել միայն այն դեպքում, եթե դասախոսը մշտապես հետևի դրանց կատարման ընթացքին, պատշաճ մակարդակով կիրառի մասնավարժական ներգործության մեթոդները՝ խրախուսանք, համոզում և այլն/, ոգևորվի կատարվածով, ոգևորի նաև ուսանողներին, մշտապես պահպանի մանկավարժական տակտը, հատկապես հատուկ բարձրակարգություն ցուցաբերելու ուսանողների սխալն ուղղելու հարցում, իմանալ յուրաքանչյուր ուսանողի անհատական հոգեբանական առանձնահատկությունները, նրա բնավորությունը, ընդունակությունները, տրամաբանությունը և ստեղծել այնպիսի նպաստավոր պայմաններ, որ յուրաքանչյուր ուսանող կարողանա ինքնուրույն աշխատել գրքի վրա, և խորանա իր մասնագիտության մեջ:

Իհարկե, ամսագրային հոդվածի շրջանակներում հնարավոր չէ տալ քննարկվող հիմնահարցի ամբողջական գիտամանկավարժական վերլուծությունը: Լրարժու է ենք, որ այն հատուկ ուսումնասիրության թեմա է, որին էլ կանդիդատական և մեր հետագա հետազոտական աշխատանքներում:

Резюме

В данной статье нами впервые предпринята попытка на основе научно-педагогического опыта и теоретических исследований представить проблемы повышения уровня самостоятельной работы студентов. Как нам кажется, предложенные в статье методические советы в какой-то мере могут быть полезны для начинающих преподавателей.

Գրականություն

- 1 Ղ.Աղայան, խորհրդածություն դաստիարակության վերա, հատ.4, Երևան, 1963:
- 2 Նվ.Թումանյան, Հուշեր և գրույցներ, Երևան, 1969:
- 3 Մ.Սանթրոսյան, Ռիսանդի ինքնուրույն աշխատանքը գրքի վրա, Երևան, 1954:
- 4 Հ.Մախչանյան, Հանուն ուսուցման բարձր որակի, Երևան, 1986:
- 5 Դ.Մ.Բորիսովսկի, Վ.Սուխոմլինսկի, Երևան, 1987:
- 6 Ա.Առտառյան, Գրքի վրա ինքնուրույն աշխատանքի ձևերը, Երևան, 1982:
- 7 Գ.Հարությունյան, Մանկավարժական մասնագիտության ներածություն, Ստեփանակերտ, 2002:

Ծանոթագրություններ

- 1 Տես, Նվ.Թումանյան, «Հուշեր և գրույցներ», Երևան 1969 էջ 62:
- 2 Տես, Հ.Մախչանյան, Հանուն ուսուցման բարձր որակի «Մանկավարժական բռն» բաժինը, Երևան 1986, էջ 99-112:
- 3 Մ.Սանթրոսյան, Ուսանողի ինքնուրույն աշխատանքը գրքի վրա, Երևան, 1954, էջ 6:
- 4 Դ.Մ.Բորիսովսկի, Վ.Ա.Սուխոմլինսկի, Երևան, «Երայ» իր., 1987, էջ 158:
- 5 Ղ.Աղայան, «Խորհրդածություն դաստիարակության վերա» հատ. 4, Երևան, 1963, էջ 67:

ԱրՊՀ մանկավարժության և հոգեբանության ամբիոն